

Dirk Zwart - Mooier kan ik het niet maken - Stokpaarden van een kerkmusicus

Mijn eerste kennismaking met Dirk Zwart was in 1998. Ik was gevraagd om als organist mee te werken aan de première van zijn *Paasatorium* in de Nieuwe Kerk in Groningen. Dit werk, geschreven voor koor, gemeentezang, piano, orgel en trompet maakte een onuitwisbare indruk. Dirk Zwart had een welluidend en toegankelijk werk geschreven: fraaie pianopartijen, goed mee te zingen gemeenteliederen met warme harmonieën, koordelen die wat ingewikkelder en gekruider waren, soms wat modernere stijlen als uitbeelding van de teksten van Ria Borkent. De CD-opname van dit werk heeft bij ons thuis nog vaak aangestaan. Later heb ik het werk als dirigent een keer uitgevoerd. Als ik de kans krijg doe ik het graag nog een keer, ook al zijn de teksten orthodoxer dan mijn eigen geloofsopvatting.

Sindsdien heb ik met mijn koren geregeld kortere werken van Dirk Zwart gezongen. Op zoek naar muziek van hem - veel later - kwam ik geregeld op zijn website en raakte onder de indruk van zijn productiviteit en de kwaliteit van zijn werk.

In december 2018 voerden we in de Adventskerk in Assen in de kerstnacht zijn Festival van Liederen en Lezingen (op teksten van Sytze de Vries) uit met de cantorij. Dit werk bleek een schot in de roos: aanwezigen en koorzangers hebben deze dienst als een geslaagd geheel beleefd. Veelal bekende Engelse liederen waren van nieuwe teksten een frisse nieuwe begeleiding voorzien.

Dat Dirk Zwart een bevlogen kerkmusicus is laat zijn tweede website zien: www.kerkmuziek.nu. Via deze website wil hij hedendaagse kerkmuziek van anderen meer toegankelijk maken. Hij geeft o.a. CD's uit met nieuwe kerkmuziek die op allerlei plekken in Nederland verschenen is de laatste jaren. Ik heb ontdekt dat daar ware schatten tussen zitten die zonder zijn werk voor velen verborgen zouden zijn gebleven.

Voor mij minder bekend was het werk van Zwart als schrijver óver kerkmuziek. Ik had op Facebook wel gezien dat Zwart zich sterk maakte voor de kwaliteit van de kerkmuziek, o.a. had ik flarden van discussies voorbij zien komen, soms las ik wel eens een stevige mening. Maar zijn boeken en artikelen kende ik niet, hoewel ik diverse vakbladen lees.

Het onlangs verschenen boek *Mooier kan ik het niet maken - stokpaarden van een kerkmusicus* liet mij zien dat Dirk Zwart naast musicus ook over een vaardige pen beschikt die veel over betekenis en functie van kerkmuziek heeft nagedacht. Hij gaf het boek uit ter gelegenheid van zijn 40-jarig jubileum als kerkmusicus. Het bevat bijdragen die het laatste decennium ontstaan zijn: drie interviews met kerkmusici van naam, twee interviews met Zwart zelf (door de fictieve A.E. Gortel geschreven), daarnaast artikelen die Dirk Zwart schreef voor uiteenlopende gelegenheden, ook lezingen, en een discussie met Marco den Toom over smaak en kwaliteit van kerkmuziek.

Ik heb het boek in één adem uitgelezen. Enerzijds omdat er voor een kerkmusicus veel herkenning is, anderzijds ook omdat Zwart argumenten en woorden weet te vinden voor zaken die je zelf ook graag beargumenteerd onder de aandacht wilt brengen, maar waar je niet altijd de goede woorden voor kunt vinden. Soms is het boek ook spannend. Bijvoorbeeld hoe de discussie tussen de meer op populaire muziek ingestelde Marco den Toom en Dirk Zwart verloopt, waarbij het gaat over het spanningsveld tussen smaak en kwaliteit. Dirk Zwart discussieert daar op het scherpst van de snede, m.i. soms iets te scherp. Maar zoals hij benadrukt, het gaat hem niet om de persoon, maar om de zaak.

De door hem zelf geschreven interviews van A.E. Gortel met zichzelf doen o.a. een boekje open over de totstandkoming van het Nieuwe Liedboek, waarin Dirk Zwart eerst enthousiast meedeed en waaraan hij later een nare nasmaak overhield. Er zijn nogal wat mensen die er over gevallen zijn dat hij zich zelf interviewde en dat hij op die manier zijn ongenoegen uitte over diverse zaken, o.a. dat er maar één lied van hem in het Liedboek terecht kwam. Ik ben het helemaal met hem eens dat er zeker meer liederen van hem in Liedboek een plaats hadden moeten krijgen, maar vraag me wel af of deze

vorm zo handig is als het weerstand oproept. Je zou het ook kunnen zien als een speelse vorm om je mening te ventileren.

Dirk Zwart pleit in diverse hoofdstukken voor de kwaliteit van de kerkmuziek, hij houdt beargumenteerd een warm pleidooi voor de klassieke kerkmuzikale traditie. Onder deze traditie behoort zeker niet alleen het erfgoed uit het verleden, maar ook de vele vernieuwende kerkmuziek die in lijn met deze traditie organisch is ontstaan en nog steeds ontstaat. Dirk Zwart is daarvan het levende bewijs.

De toenemende invloed van de popcultuur in diverse kerken komt ook uitgebreid aanbod in het hoofdstuk *Botsende culturen in de kerkmuziek*, argumenten hier voor en tegen. De vraag of een kerk zich in deze tijd moet aanpassen aan de huidige cultuur of juist niet en of je kind met het badwater moet weggoien.

Ik citeer: "Kan het niet een vorm van 'eigentijdsheid' zijn om in de vormgeving van het geloof juist *niet* aan te willen sluiten bij de heersende cultuur? Moet het in de kerk vooral leuk en gezellig en aansprekend zijn, of mag het ook iets uitstralen van het 'gans andere' De kerk als een oase in een wereld van oppervlakkigheid, snelheid en lawaai. Een plek van aandacht, bezinning en aanbidding, die een sfeer van devotie ademt en waar diepgang en kwaliteit de boventoon voeren."

Het hoofdstuk *Kerkmuziek vandaag* is heel waardevol, de diverse functies die een kerklied kan hebben worden daarin verhelderend beschreven. In een ander hoofdstuk doet hij goede voorstellen voor een kerkmuzikaal beleid met aandacht voor scholing van kerkmusici. Boeiend vond ik zijn hoofdstuk over de verhouding tussen tekst en muziek, hoe diverse componisten er mee omgegaan zijn en ook hoe Dirk Zwart zelf te werk gaat.

Het boek leest gemakkelijk, zet aan tot denken en is soms prikkelend, waarbij Zwart vaak duidelijk positie kiest. Maar ook de argumenten van mensen die een andere mening hebben worden zo ver ik kan overzien goed en genuanceerd weergegeven.

Je kunt het met Zwart eens zijn of niet. In ieder geval is het de moeite waard kennis te nemen van dit boek. Veel hoofdstukken zijn genuanceerd geschreven met veel kennis van zaken en bieden een prima basis om het gesprek over kerkmuziek naar een hoger plan te tillen. Ik heb gemerkt bij het ontwikkelen van een Beleidsplan Vieren in mijn eigen kerk dat het spreken over kerkmuziek vaak wat aan de oppervlakte blijft hangen en dat vaak vooral de vraag speelt wat mensen beleven en hoe we de jongere generatie bij de kerk houden. Er zijn echter meer aspecten en gezichtspunten die mee moeten en kunnen wegen. Diverse hoofdstukken lijken mij geschikt voor een gesprekskring of een gemeente-avond. De interviews met zichzelf en de discussie met Marco den Toom zijn te persoonlijk gekleurd en lenen zich daar minder voor.

De subtitel *Stokpaarden van een kerkmusicus* voegde Dirk Zwart toe omdat hij zichzelf betrapte op steeds terugkerende meningen en ook om critici de wind uit de zeilen te nemen. Zijn grootste stokpaard, het pleidooi voor kwaliteit van de kerkmuziek, vindt hij volgens het voorwoord belangrijk genoeg om nog één keer duidelijk naar voren te brengen. Ik ben hem dankbaar dat hij dat gedaan heeft.

Ik voel vaak met hem mee en deel veel van zijn standpunten. De toon in de persoonlijke hoofdstukken vind ik soms te scherp. Het effect zou kunnen zijn dat hij mensen tegen zich in het harnas jaagt en dat zij daardoor niet verder lezen en veel waardevolle gedachtes missen. Een uitspraak als "het nieuwe liedboek is het mes in de rug van de kerkmusicus" kan ik hem niet nazeggen. Wat betreft de categorische afwijzing van op popmuziek gebaseerde muziek in de kerk denk ik dat Zwart te radicaal is. In veel kerken heeft dat inmiddels zo'n grote plaats ingenomen en het betekent zoveel voor velen dat dat niet meer vol te houden is. Wel pleit ik voor een betere doordenking van het invoeren popstijlen in kerken: moet het echt wel overal en zijn de consequenties wel voldoende doordacht? Ik vind ik het zorgelijk dat in steeds meer kerken een

waardevolle traditie, die zich in de loop van eeuwen ontwikkeld heeft en vele kerkmuzikale schatten herbergt, radicaal vervangen wordt door een cultuur die er soms haaks op staat. *Blended worship*, waarin alle stijlen gemengd worden, vind ik - net als Dirk Zwart - over het algemeen geen overtuigende oplossing: niet alles laat zich muzikaal in één liturgie verenigen. Ook vind ik het zorgelijk dat geregeld goed opgeleide kerkmusici zich niet meer thuis voelen en daarom vertrekken of soms zelfs aan de kant gezet worden.

Ik zou er voor willen pleiten dat er in heel Nederland kerken zijn en blijven, waarin er welbewust voor een klassieke kerkmuziektraditie gekozen wordt (die zich overigens organisch blijft vernieuwen!). Dat betekent dat kerken zich profileren.

Niet omdat het één beter is dan de ander, maar omdat mensen verschillend zijn en geloof en muziek op heel verschillende manieren kunnen beleven.

Bij het mooi uitgevoerde boek zit een cd met 25 liederen van Dirk Zwart zelf, die blijk geven van wat Dirk Zwart voor ogen heeft: liederen die voor een gemeente goed mee te zingen zijn, die kwaliteit hebben, vernieuwend zijn en ook enthousiasmeren. Ik word er blij van.

Maar over smaak valt niet te twisten. Of misschien toch?

<http://www.dirkzwart.com/>

Uitgeverij Nootzaak, € 19,94 + € 4,80 verzendkosten

Wietse Meinardi, 11 september 2021, aanpassing 14 oktober 2021.